

20 ÉV A SZOCIALIZMUS ÚTJÁN

CSONGRÁD MEGYE 1945–1965

A felszabadulás 20. évfordulójára a KSH Csongrád megyei Igazgatósága hasznos összeállítással jelentkezett. Egy igényes külsejű kötetben közreadták Csongrád megye és Szeged m. j. város húszéves fejlődésének adatait. A munka kiadója az MSZMP Csongrád megyei Pártbizottsága, előszavát dr. Antalffy György írta. A húszéves fejlődés statisztikai adatainak közlése annál inkább tiszteletre méltó vállalkozás, mert megyénkben aránylag kevés műben foglalkoztak az egykori eseményekkel, vagy a húsz év valamelyik oldalának fejlődésével. Mindez figyelmezteti a kutatókat, még inkább a kiadás lehetőségével rendelkező szerveket, a pártbizottságokat, a tanácsokat, az egyetemet és a főiskolát, a múzeumokat és a levéltárakat, hogy a huszonötödik évfordulóra alaposan készüljenek fel, és a kutatóknak mielőbb osszák ki a feladatokat. A Csongrád megyei Igazgatóság munkatársainak nevével ez ideig alig találkoztunk a számukra leginkább közlési lehetőséget nyújtó Megyei és Városi Statisztikai Értesítő hasábjain. Ez a körülmény a helyi viszonyok mélyebb megismerésének egyik nehézsége. Reméljük, hogy a jövőben gyakrabban fogunk velük találkozni a megyei és a szegedi problémák statisztikai fel-tárásának a területén.

A szerkesztők a húsz év társadalmi változásait és e változásokat megalapozó gazdasági fejlődést támasztják alá adataikkal. Majd mind a társadalmi, mind a gazdasági változások hatását mutatják ki a társadalom egyedeire vetítve. Ez a hármas tagozás alkalmas arra, hogy a történelmi időszak eredményeit fejlődésében láthassa a kutató és az érdeklődő olvasó.

Statisztikusaink nehéz helyzetben lehettek, mert rendszeres statisztikai adatfelvétel birtokukban 1950 óta, a statisztikai hálózat területi szervezése óta van. Adataikat pedig a legtöbb esetben az 1949-es hivatalos országos felvétel óta tüntetik fel. Ráadásul zavarta a gyűjtést az a körülmény, hogy megyénk 1950 március 15-e óta az egykori Csanád megye megszüntetésével megnagyobbodott. Ekkor két járás került ide, a makói és a torontáli. Művükben adataik pontos lökhelyére nem hivatkoznak, így nem állapítható meg, honnan meríthették adataikat.

Az összeállítás minden vonatkozásban rendkívül tanulságos. Az anyaggyűjtés során valóban a legényegesebb és a szembetűnőbb területeken lefolyt változásokat hozták felszínre. Így fejlődött az ország és nagyban, de mennyire érdekes mindez helyileg, egy-egy tájegység, egy-egy megye és azon belül legalább a városok esetében? Ez a beállítás teszi a kötetet élvezetes olvasmánnyá és ezért számos helyének még az iskolai oktatásban való felhasználása is ajánlatos. A megye húszéves fejlődését összefoglaló művel ugyanis nem rendelkezünk. Ez a mű az első, és statisztikusaink az úttörő munkát végezték el azzal, hogy a megye fejlődését legalább nagy vonásokban felvázolták. Közben itt-ott a fejlődés kritikájáról sem mondanak le. Ezzel szocialista értelemben is statisztikusai hivatásukat teljesítették.

A népmozgalomban bekövetkezett változás a kötet egyik legérdekesebb és a legjobban kidolgozott fejezete. A szembetűnő változások megértését a jó módszerrel alkalmazott szemléltető táblák is elősegítik. Megyénk népmozgalmának fejlődésében az általános politikai, gazdasági irányító tendenciák világos és szembe-tűnő tükröződésére mutatnak rá. Ezenkívül módjuk van a rajtuk kívül álló okokat is felidézni. Rámutatnak többek között, hogy a megye népessége 1941-től 1949-ig 5700 fővel csökkent, nagyrészt a háborús események következtében. Ezt a csökkenést 15 év alatt, 1949-től 1964-ig nem sikerült behozni. Jóllehet ezen időszak alatt a természetes szaporodás 26 600 fő volt. A csökkenés oka a lakosság egy részének elvándorlása, amely nagyrészt az ellenforradalmi időszakokra esett. A lakosság ennek következtében csak 4700 fővel emelkedett. Mint jellemzőre mutatnak rá arra, hogy az ellenforradalom előtt, bár megyénkben fokozódott az iparosítás, ennek ellenére sem adódott elegendő munkaalkalom, ezért a lakosság egy része az iparilag fejlettebb területeken helyezkedett el. A vidék iparosításának előtérbe kerülésével, különösen 1960. évtől, megyénkben is megállt az elvándorlási folyamat.

A társadalomban lejátszódó átrétegződési folyamatot először ebben a kis könyvben adták közre. Ezt azzal is szemléletesebbé tették, hogy 1930-tól mutatják be

a mezőgazdasági keresők számának és százalékos arányának fokozatos csökkenését — 1963-ig. Érdemesnek tartjuk idézni, hogy e három évtized alatt Szegeden és a megyében a szocialista iparosítás következtében 55,2%-ról 34,5%-ra esett le a mezőgazdasági keresők száma. Ugyanakkor e harminc év alatt 32 000-rel növekedett a keresők száma. Az átrétegződésre világitanak rá 1949-ből és 1963-ból közölt adataikkal egyes munkaterületekről, mint a mezőgazdaság, az ipar, építőipar, közlekedés, kereskedelem, közszolgálat területéről. Végül is az átrétegződésben az a jellemző, hogy csökkent a mezőgazdasági és nőtt az ipari és a többi kereső ágakban foglalkoztatottak száma (13,3%-ról 20,6%-ra).

A társadalmi átalakulás a megyében a lakosság egy részének jelentékeny elvándorlásával járt. Az elvándorolt népesség túlnyomó része községi lakos volt. Az átlagosnál rohamosabb léptékben — néhány Szeged környéki község kivételével — a kisebb népességű községek lakossága fogyott. A megyével ellentétben Szeged lakossága a nagyfokú bevándorlás következtében évenként átlagosan három-ezerrel növekszik. A bevándorlást a város államigazgatási és gazdasági helyzetének változása és fejlődése tette lehetővé. Az elvándorlások mellett a lakosság számának csökkenéséhez az abortusok számának fokozódása is jelentékeny mértékben hozzájárult. Statisztikusaink mutatnak rá az ebből a tényből származó kedvezőtlen helyzetre. Ebben a tárgyban gyűjtött adataikat mi is érdemesnek tartjuk idézni: Az élveszületések száma az 1960. évtől érvényben levő abortusrendelet óta közel 40%-kal csökkent. Ezer lakosra 1956. évben még 18,0, 1963-ban már csak 11,1 élveszületés jutott. Ugyanezen idő alatt a művi vetélések száma megkétszereződött. Az élveszületések jelentős mértékű visszaesése miatt megyénk népességének természetes szaporodása igen kedvezőtlen. 1956. évben ezer lakosra még 6,7 természetes szaporodás jutott, 1963. évben már csak 0,3 — egytizede az országos átlagnak.

A jelentős társadalmi változásokat, amelyek tehát a lakosság átrétegződésében és a keresők számának növekedésében jelentkeztek, az ipari-gazdasági fejlődés alapozta meg. A szerzők ismertetik a fejlődés egyes szakaszait, a hároméves és az ötéves tervidőszakokat. Rámutatnak a menet közben elkövetett hibákra, mint pl. a megfelelő tudományos megalapozottság nélkül erőltetett gyapottermesztés időszakában a Hódmezővásárhelyi Gyapotegrenáló üzem létesítésére. Már saját statisztikai felvételeikre támaszkodtak az első ötéves terv ipari eredményeinek vizsgálásánál. Ebben a fejezetben igen tanulságos rész a második ötéves terv ipartelepítési irányelveinek, a megélénkült beruházási tevékenységnek az ecsetelése. Kimutatják, hogy a megye ipari termelése 1964. év végéig, a második ötéves terv négy éve alatt, mind a tervtörvény előirányzatát, mind az országosan ténylegesen elért színvonalat meghaladó ütemben fejlődött. Évente 11,6%-al, országosan 9,1%-al emelkedett. Az iparon belül elemzik az építőipar helyzetét. A mezőgazdaság fejlődésének bemutatását a földosztás eredményeivel kezdik, és a szocializálás szerkezeti és termelési eredményeit mutatják be az alkalmazott gazdaságpolitika tükrében.

Az életszínvonal emelkedését, igen helyesen, rétegenként mutatják ki, és sokféle tényezővel bizonyítják, többek között a lakáshelyzet terén elért javulással, a közszolgáltatások növekedésével, az egészségügyi ellátás, az oktatás és művelődés egyes tényezőinek közlésével.

A szerkesztők mondanivalóikat igyekeznek a párt politikai programjába ágyazni. A kis mű átlapozása után az a benyomásunk, hogy megyénkben és Szegeden ezek nélkül az ismeretek nélkül megyei vagy városi politikát csinálni megalapozott módon nem tanácsos. Az itt közölt adatokból a 20 éves fejlődés a maga szépítés nélkül realis képét mutatja.

Az adott szűk korlátok között a községek fejlődését csak érinteni lehetett. Ha néhol az országos politikai fejlődésre utaló és néhol dagályos szólásokat elhagyták volna, néhány táblázattal ezen a hiányon is segíteni lehetett volna. A mű sok témát vet fel, és azokból a leglényegesebbet hozza. Hogy mennyi a részletesen is feldolgozandó téma, épp ez a mindössze 95 oldalra terjedő dolgozat mutatja meg. Az összeállítók azonban csak a statisztikai gyűjtésekre támaszkodtak. Nem végeztek mélyrehatóbb kutatómunkát a felszabadulástól 1949-ig, amely időszak adatai főleg a közigazgatási iratokban, tehát a levéltárakban található, és ahol azokat fel kell kutatni. A huszonöt éves évfordulóra ajánlatos egy reprezentatív kiadvánnyal kiállni, és az eddig kevésbé feltárt korszakot, éspedig a felszabadulástól az első országos felvételig, 1949-ig is kutatni és közreadni. Végül utalunk szerénységükre. Művükben a közreműködő munkatársak nevét nem említik, még a szerkesztés munkáját elvégző statisztikus nevét is homály borítja. Kár volt. Az olvasó szívesen ismeri meg a közreműködők nevét, és ez nekik is nagyobb önbizalmat ad szakirodalmunk műveléséhez. (*Központi Statisztikai Hivatal, Csongrád megyei Igazgatósága, 1965.*)

OLTVAI FERENC